

Міністерство освіти і науки України
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка
Кафедра педагогіки та методики початкової освіти

«До захисту допускаю»
Завідувач кафедри педагогіки
та методики початкової освіти,
доктор педагогічних наук, професор
_____ Ірина САДОВА
«_____» _____ 2025 р.

**Формування емоційно-ціннісного ставлення учнів початкових
класів до навколишнього середовища під час вивчення інтегрованого
курсу «Я досліджую світ»**

Спеціальність 013 Початкова освіта
Освітня програма «Початкова освіта»
Магістерська робота

на здобуття кваліфікації – Магістр початкової освіти.

Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти

Автор роботи - Данилів Ганна Михайлівна _____

підпис

Науковий керівник - кандидат педагогічних наук,

доцент Калита Наталія Іванівна _____

підпис

Дрогобич, 2025

Анотація

Данилів Ганна. Формування емоційно-ціннісного ставлення учнів початкових класів до навколишнього середовища під час вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ»

У магістерській роботі розглянуто теоретичні аспекти дослідження сутності та особливостей формування емоційно-ціннісного ставлення до навколишнього середовища учнів початкової школи. Обґрунтовано психологічні особливості учнів початкової школи у формуванні емоційно-ціннісного ставлення до навколишнього середовища. Висвітлено виховний потенціал навколишнього середовища у формуванні цінностей учнів початкової школи

Розкрито методичні аспекти формування емоційно-ціннісного ставлення учнів початкових класів до навколишнього середовища під час вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ». Обґрунтовано педагогічні умови формування емоційно-ціннісного ставлення учнів початкових класів до навколишнього середовища на уроках курсу «Я досліджую світ».

Annotation

Danyliv Galyna. Developing primary school students' emotional and value-based attitudes toward the environment through the integrated course "I Explore the World."

The master's thesis examines the theoretical aspects of the study of the essence and features of the formation of emotional and value attitudes towards the environment of elementary school students. The psychological features of elementary school students in the formation of emotional and value attitudes towards the environment are substantiated. The educational potential of the environment in the formation of values of primary school students is highlighted.

The methodical aspects of the formation of the emotional and value attitude of elementary school students to the environment during the study of the integrated course "I explore the world" are revealed. The pedagogical conditions for the formation of the emotional and value attitude of elementary school students towards the environment in the lessons of the course "I explore the world" are substantiated.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ I. Теоретичні аспекти дослідження сутності та особливостей формування емоційно-ціннісного ставлення до навколишнього середовища учнів початкової школи	8
1.1. Психолого-педагогічні особливості учнів початкової школи у формуванні емоційно-ціннісного ставлення до навколишнього середовища.....	8
1.2. Виховний потенціал навколишнього середовища у формуванні цінностей учнів початкової школи.....	15
РОЗДІЛ II. Методичні аспекти формування емоційно-ціннісного ставлення учнів початкових класів до навколишнього середовища під час вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ»	22
2.1. Педагогічні умови формування емоційно-ціннісного ставлення учнів початкових класів до навколишнього середовища.....	22
2.2. Формування емоційно-ціннісного ставлення до навколишнього середовища на уроках курсу «Я досліджую світ».....	28
2.3. Результати дослідно-експериментальної роботи з досліджуваної проблеми.....	40
Висновки	45
Список використаної літератури	48

ВСТУП

Актуальність та доцільність досліджуваної проблеми зумовлені передусім необхідністю переходу до нової за змістом і формою української школи, покликаної формувати життєві компетентності та систему цінностей здобувачів освіти. На цьому наголошується і в державних документах про освіту, серед яких – Концепція «Нова українська школа» (2016), Закони України «Про освіту» (2017) та «Про повну загальну середню освіту» (2020), Державний стандарт початкової освіти (2018), Державний стандарт базової загальної середньої освіти (2020).

У міжнародних документах, які стосуються проблем навколишнього середовища, велика увага приділяється екологічній культурі і свідомості, тобто йдеться про основні аспекти екологічної ситуації в світі, регіоні та одразу прописані можливі шляхи її вирішення з точки зору різноманітних екологічних проблем.

Важливою концептуальною складовою сучасного освітнього середовища є якраз екологічна компетентність дитини, яка допомагає сформувати в учнів початкових класів ціннісне ставлення до навколишнього середовища. Важлива роль відводиться діяльності вчителя, який допомагає сформувати в учні емоційно-ціннісне ставлення до об'єктів природи, розвинути вміння приймати відповідальні рішення до проблем навколишнього середовища.

Емоційно-ціннісний підхід до навчання розглядається як педагогічна стратегія, яка зосереджена на формуванні в учнів позитивного ставлення до освітнього процесу навчання та засвоєнні цінностей (особистісних, суспільних, національних) через емоційне сприйняття навчального матеріалу. Він передбачає створення комфортної психологічної атмосфери, стимулює позитивні емоції, які підкреслюють, підсилюють мотивацію, та демонстрацію практичної значущості знань для учня. У зв'язку з цим основним завданням сучасної школи є плекання високоосвіченої,

патріотичної, інноваційної, всебічно розвиненої, успішної особистості та створення умов для її розвитку.

Формування емоційно-ціннісного підходу до навчання відбувається насамперед через особистість учителя. Він забезпечує особистісне залучення учнів до освітнього процесу на рівні емпатичного і ціннісно-смыслового сприйняття навчального матеріалу. Цей процес залежить від відкритості учителя, зацікавленість навчальною дисципліною. Формуючи емоційно-ціннісний підхід педагог повинен мати сформовані емпатичні здібності, і звичайно, організаторські здібності, щодо вміння організувати навчальний процес діалогічно.

Вивченням емоційно-ціннісного ставлення, зокрема до природи, займається низка українських науковців, серед яких В. Маршицька, Р. Падалка, В. Реус, Р. Сопівник, К. Шевчук та інші. Ці дослідження підкреслюють важливість створення комплексних педагогічних умов, які враховують індивідуальні особливості та інтелектуальний розвиток дітей. Ці науковці працювали над дослідженням формування емоційно-ціннісного ставлення у дітей, зокрема у контексті ставлення до природи, наголошуючи на необхідності створення специфічних педагогічних умов.

Предметом магістерської роботи є емоційно-ціннісне ставлення до навколишнього середовища учнів початкової школи.

Об'єктом магістерської роботи є організація освітнього процесу учнів на уроках «Я досліджую світ».

Мета магістерської роботи полягає у здійсненні теоретичного аналізу формування емоційно-ціннісного ставлення до навколишнього середовища учнів початкової школи на уроках курсу «Я досліджую світ».

Завдання магістерського дослідження:

1. Розкрити стан проблеми дослідження у психолого-педагогічній літературі.

2. Висвітлити психолого-педагогічні особливості учнів початкової школи у формуванні емоційно-ціннісного ставлення до навколишнього середовища.

3. Обґрунтувати виховний потенціал навколишнього середовища у формуванні цінностей учнів початкової школи.

4. Проаналізувати педагогічні умови формування емоційно-ціннісного ставлення учнів початкових класів до навколишнього середовища.

5. З'ясувати формування емоційно-ціннісного ставлення учнів до навколишнього середовища на уроках курсу «Я досліджую світ».

Теоретичне значення дослідження полягає у розширенні наукових уявлень про виховний потенціал навколишнього середовища у формуванні емоційно-ціннісного ставлення учнів на уроках курсу «Я досліджую світ».

Практичне значення роботи. Матеріали магістерської роботи можуть бути використані студентами під час проходження педагогічної практики.

Апробація магістерської роботи. Матеріали магістерської роботи заслуховувалися на засіданні кафедри, на студентській науково-практичній конференції та висвітлені у статті «Формування емоційно-ціннісного ставлення учнів початкових класів до навколишнього середовища» *Наука та освіта в умовах воєнного часу : матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції / Міжнародний гуманітарний дослідницький центр* (м. Дніпро, 25 вересня 2025 р.). Research Europe, 2025. 138 с.С.24-27.

Структура магістерської роботи. Магістерська робота складається із вступу, двох розділів, висновків, списку використаної літератури.

РОЗДІЛ I. Теоретичні аспекти дослідження сутності та особливостей формування емоційно-ціннісного ставлення до навколишнього середовища учнів початкової школи

1.1. Психологопедагогічні особливості учнів початкової школи у формуванні емоційно-ціннісного ставлення до навколишнього середовища

Молодший шкільний вік характеризується інтенсивними змінами у когнітивній, емоційній та моральній сферах, що створює сприятливі умови для цілеспрямованого формування емоційно-ціннісного ставлення до довкілля. Діти 6–10 років відзначаються особливою відкритістю до нових вражень, високою чутливістю до емоційного змісту подій та здатністю до глибоких переживань, які стають основою для формування моральних якостей і стійких цінностей.

Формування емоційно-ціннісного ставлення до навколишнього середовища в учнів, визначає цей феномен, як складний об'єкт наукових досліджень. Дослідження С. Світличної [29], О. Кононенко [12], В. Сухомлинського [32], І. Беха [2], розглядаються, як індивідуальний розвиток, важливий компонент самосвідомості людини. О. Кононенко [12] та ін. розкриває «ціннісне ставлення», як ставлення внутрішньо детерміноване до людини, та має позитивну спрямованість.

Згідно з концепцією Ж. Піаже, молодші школярі перебувають на стадії конкретних операцій, що визначає такі особливості їхнього мислення: опора на наочність і практичний досвід; розвиток причинно-наслідкових зв'язків; потреба у прямому контакті з об'єктами навколишнього світу для їх глибшого розуміння [28].

За словами С.Л. Рубінштейна емоції належать до високих проявів стану предмета, в якому чітко визнано причину, досвід. На декількох особливо показових ознаках емоцій можна охарактеризувати у суто описовому

феноменологічному плані. По -друге, емоції відрізняються полярністю, тобто вони мають позитивний або негативний знак: задоволення - незадоволення, веселощі - смуток, радість і т. д. У проявах складних почуттів людини часто утворюється конфліктна єдність: у ревності, пристрасна любов поєднується з ненавистю [28].

Це означає, що різноманітна діяльність у природному середовищі - спостереження, дослідження, експерименти, доглядові дії - не лише сприяє пізнавальному розвитку, а й формує емоційно забарвлене ставлення до довкілля.

У працях В. О. Сухомлинського підкреслюється, що природа становить морально-етичний простір, у якому дитина здобуває перший досвід добра, відповідальності та краси. Емоційні переживання - захоплення, подив, співчуття, радість - визначають глибину засвоєння екологічних цінностей [32].

Згідно з теорією морального розвитку у молодших школярів моральні судження переважно базуються на: оцінці поведінки з позицій «добре – погано»; орієнтації на авторитет учителя і дорослих; емоційних наслідках власних вчинків. Отже, моделювання педагогом позитивних прикладів поведінки у природі, організація спільних природоохоронних дій, обговорення моральних ситуацій сприяють інтеріоризації цінностей відповідальності та дбайливості.

Для молодших школярів найбільш ефективними є: екологічні проекти; дослідницькі роботи на пришкольній ділянці; догляд за рослинами та тваринами; участь у природоохоронних акціях; рольові екологічні ігри. Саме практична активність дозволяє дитині відчувати власну причетність до позитивних змін у довкіллі, що трансформує емоційний досвід у стійку ціннісну установку.

Дослідження І. Бега та О. Савченко наголошують, що формування цінностей у молодших школярів напряму залежить від: емоційного клімату в класі; гуманістичного стилю взаємодії «учитель - учень»; можливостей

для прояву ініціативи та самостійності; залучення дітей до спільної діяльності з дорослими та однолітками [2; 27].

Саме емоції дають можливість молодшим школярам пізнавати світ. Василь Сухомлинський надавав великого значення емоційно-ціннісному підходу в освіті, вважаючи, що емоції та почуття є невід'ємною частиною виховного процесу, а не окремим його аспектом. Він підкреслював необхідність гармонійного поєднання різних педагогічних впливів, зокрема естетичного виховання, яке, на його думку, має тісний зв'язок зі світоглядними та моральними переконаннями людини. В. Сухомлинський стверджував, що виховання почуттів має бути органічною частиною загального виховного процесу, а не лише вузькоспрямованим завданням [32].

В. Сухомлинський наголошував на важливості створення умов для формування у дітей позитивних емоцій, таких як радість, любов, захоплення, а також на необхідності навчити їх розпізнавати та управляти негативними емоціями. Він вірив, що саме емоційно-ціннісний підхід сприяє всебічному розвитку особистості дитини та формуванню її як гармонійної та морально-відповідальної людини [32].

У початковій школі відбувається активне формування емоційно-ціннісного ставлення до навколишнього середовища, яке базується на психологічних особливостях молодших школярів. Ці особливості включають емоційну нестійкість, вразливість емоцій, здатність до регулювання емоцій, а також розвиток емпатії та моральних уявлень. На думку вчених «ставлення», є розвитком особистості, ставленням до навколишнього середовища, є формування зрілості особистості, Реус В. наголошує, що ставлення людини до самої себе є важливим чинником виникнення ціннісної особистості [26].

Психологічними особливостями молодших школярів є емоційна нестійкість, яка проявляється швидкою зміною настрою, бурхливими емоційними реакціями учні. Молодші школярі схильні до емоційної

вразливості, тобто наслідування емоцій інших людей, наприклад, можуть сміятися, коли бачать сміх однокласників, або плакати, побачивши сльози іншої дитини. Важливим є те, що учні здатні частково контролювати свої емоції, наприклад, стримувати сльози або не вигукувати на уроках. Важливим чинником також є те, що учні вчать розпізнавати та розуміти емоції інших людей, відчувати співчуття та намагатися допомогти. В учнів початкової школи відбувається формування моральних уявлень, вони поступово засвоюють норми поведінки, уявлення про добро і зло, що впливає на їхнє ставлення до навколишнього середовища.

Формування емоційно-ціннісного ставлення до навколишнього середовища відбувається через особистий досвід, через залучення дітей до практичної діяльності, яка пов'язана з природою (наприклад, догляд за рослинами, спостереження за тваринами) сприяє формуванню позитивних емоцій та ціннісного ставлення до навколишнього середовища. Ігрова діяльність, екологічні ігри, інсценізації, казкотерапія допомагають дітям емоційно сприймати та засвоювати екологічні знання. Важливою є особистість вчителя, вчитель, який сам захоплений природою та дбайливо ставиться до неї, може стати позитивним прикладом для учнів. Важливим аспектом в учнів є формування позитивних емоцій є створення атмосфери радості, захоплення та цікавості під час вивчення природи, що сприяє формуванню позитивного емоційного ставлення до навколишнього середовища. Цікавими є обговорення екологічних проблем, роздуми про наслідки людської діяльності для природи сприяють формуванню критичного мислення та відповідального ставлення.

Важливо враховувати психологічні особливості молодших школярів при організації роботи з формування емоційно-ціннісного ставлення до навколишнього середовища, використовуючи різноманітні методи та підходи, що відповідають віковим особливостям дітей.

Формування емоційно-ціннісного ставлення до природи починається з розвитку у дитини самоцінності - усвідомлення себе як джерела фізичних та соціально-духовних сил, а також формування активної життєвої позиції.

Ціннісне ставлення охоплює ставлення до власного фізичного, психічного та соціального «Я». Зокрема, ціннісне ставлення до фізичного «Я» передбачає:

- Об'єктивну оцінку свого зовнішнього вигляду, тілобудови, постави та рухової активності.
- Оцінку фізичної витривалості та здатності до відновлення після значних навантажень.
- Усвідомлення корисних звичок та рис характеру.
- Регулярне проведення гігієнічних процедур.
- Дбання про своє здоров'я, ведення здорового способу життя та забезпечення якісного відпочинку для відновлення сил [29].

Ціннісне ставлення до психічного «Я» зосереджене на формуванні у дітей внутрішньої культури та багатого духовного світу. Це передбачає розвиток прагнення до осмислення своїх думок, намірів, життєвих цілей та досягнень.

Ключовим аспектом є навчання дитини є сприймати себе такою, якою вона є. Необхідно допомогти учневі усвідомити свої позитивні та негативні риси, сприяючи таким чином розкриттю його «Я-концепції». Це включає розвиток здатності до самовдосконалення та вміння конструктивно сприймати критику. «Я» – концепція розуміється, як сукупність усіх уявлень про себе самого, вміння поставити собі оцінку [2]. «Я-концепція» є стабільною структурою, що регулює знання людини про себе та свою особистість.

Ціннісне ставлення до соціального «Я» відображає здатність особистості:

- Адаптуватися до нових життєвих обставин.
- Впливати на власне життя та свій статус у соціальній групі.

- Прагнути до співпраці з однолітками та дорослими.
- Виявляти толерантність і ввічливість у взаємодії.
- Запобігати виникненню конфліктів [2].

Формуючи емоційно-ціннісне ставлення до природи у школярів на думку дослідника О. Кононко, саморегуляція в поведінці підпорядковується мотивами «Я-хочу», «потрібно» [13]. Схожу позицію щодо формування ціннісного ставлення поділяє й вчений О. Крошка, який особливо підкреслює важливу роль дорослого, що здійснює постійний контроль у процесі виховання дитини [15].

Акцентуючи увагу на суті ціннісного ставлення, науковець О. Кононко розглядає його як стійке внутрішнє утворення. Це утворення формується на основі взаємодії самооцінки дитини та оцінки її значущим соціальним оточенням [13].

Процес формування емоційно-ціннісного ставлення до природи має кілька ключових складових:

1. Взаємозалежність потреб: потреби особистості мають узгоджуватися з потребами та станом природного середовища.
2. Емоційне усвідомлення: особистість повинна емоційно визнавати цінність природи.
3. Поважна взаємодія: спілкування та взаємодія з природою має ґрунтуватися на повазі до її цінностей.
4. Особистий досвід: набуття власного емоційно-ціннісного досвіду взаємодії з довкіллям [12].

Відповідальність вважається одним з головних індикаторів сформованого емоційно-ціннісного ставлення. Вона розвивається через свободу вибору, принциповість, волевиявлення та повагу до себе й інших.

Відповідальна особа глибоко усвідомлює значення цього поняття. Така людина старанна, якісно виконує свої обов'язки і, що важливо, діє самостійно, без потреби в примусі, тиску чи постійному контролі. Спираючись на думку дослідниці Н. Діри, можна стверджувати, що ціннісне

ставлення безпосередньо впливає на поведінку людини. Воно тісно пов'язане з її життєвими задачами, прагненнями та можливостями, що неминуче знаходить відображення в її вчинках [7].

Ставлення дітей до природи є відображенням їхніх ціннісних орієнтирів, які формуються в процесі культурного розвитку особистості, впливаючи на її основні потреби, переживання та мотивацію щодо цінностей природи.

На думку дослідниці О. Третьак, «Ключовим показником сформованості емоційно-ціннісного ставлення до природи є позитивна соціальна позиція особистості, що виявляється у її готовності та здатності до практичної природоохоронної діяльності» [35]. Це виражається в повазі, людяності, співчутті, толерантності та готовності прийти на допомогу іншим людям. Сама ж людяність (гуманність) визначається як: гідна поведінка в громадських місцях, на вулиці та в освітніх закладах, толерантне спілкування та ставлення до інших, усвідомлення моральних категорій добра і зла та вміння оцінювати власні вчинки, розуміння того, що людина є найвищою цінністю і скарбом.

На основі аналізу літератури з досліджуваної проблеми ми можемо стверджувати, що основні аспекти емоційно-ціннісного підходу виражаються через *створення позитивної атмосфери*: вчитель забезпечує безпечне та підтримуюче середовище, де учні не бояться висловлювати свої думки; *розвиток емоційного інтелекту*, важливо враховувати емоційний стан учнів, оскільки позитивні емоції стимулюють інтерес і бажання вчитися, а негативні – знижують мотивацію; *формування цінностей*: освітньо-виховний процес має сприяти формуванню як загальнолюдських, так і національних цінностей, показуючи їхню актуальність у реальному житті; *мотивація учнів*: завдяки створенню позитивного емоційного зв'язку з навчанням, учні стають більш зацікавленими в здобутті знань; *практичне застосування знань*: вчитель повинен показувати учням, як знання та вміння застосовуються на

практиці, що робить процес навчання більш значущим і цікавим; зв'язок з *особистістю* учня: емоційно-ціннісний підхід тісно пов'язаний з особистісно орієнтованим навчанням, де враховуються індивідуальні особливості та суб'єктивний досвід учня [29, 35, 37, 38].

З цього приводу доречним є висловлювання В. Сухомлинського «У наших школах не повинно бути нещасливих дітей, душу яких гнітить думка, що вони ні на що не здібні. Успіх у навчанні - єдине джерело внутрішніх сил дитини, які породжують енергію для переборення труднощів, бажання вчитися» [32].

Слід зазначити, що психологічні особливості учнів початкової школи визначають ефективність формування їхнього емоційно-ціннісного ставлення до навколишнього середовища, оскільки домінування образного мислення та висока емоційна сприйнятливість сприяють сприйняттю природних об'єктів. У цьому віці авторитет вчителя є вирішальним чинником впливу, але з 3-4 класу зростає роль самооцінки та оцінки однолітків, що вимагає переходу від прямого контролю до розвитку самостійної відповідальності та емпатії. Відтак, успішне формування ціннісного ставлення має ґрунтуватися на ігрових, діяльнісних та інтегративних формах роботи, що задіюють емоційну сферу дитини та забезпечують її активну взаємодію зі світом.

1.2. Виховний потенціал навколишнього середовища у формуванні цінностей учнів початкової школи

Формування ціннісних орієнтацій молодших школярів є ключовим завданням сучасної початкової освіти, оскільки саме в цей віковий період закладаються базові моральні, соціальні та культурні установки, що визначають подальшу життєву позицію особистості. Одним із визначальних чинників цього процесу виступає навколишнє середовище, яке охоплює природні, соціальні та культурні умови життєдіяльності дитини. Сукупність

впливів середовища формує простір розвитку, у якому дитина не лише засвоює готові цінності, а й набуває власного досвіду їх переживання та усвідомлення.

Педагогічна наука розглядає виховний потенціал середовища як інтегративну характеристику, що відображає можливості зовнішніх умов сприяти формуванню позитивних особистісних якостей. Навколишнє середовище виконує навчально-виховну, соціалізуючу, мотиваційну та регулятивну функції. Для молодших школярів цей вплив є особливо значущим через високу сенситивність до зовнішніх стимулів, емоційну відкритість та прагнення до наслідування.

Формування ціннісного ставлення до навколишнього середовища є одним із ключових завдань сучасної початкової освіти, оскільки саме в учнів початкової школи закладаються основи світогляду, моральних орієнтирів та екологічної культури особистості. У контексті глобальних екологічних викликів та необхідності сталого розвитку суспільства, особливої актуальності набуває дослідження механізмів, які дозволяють трансформувати навколишнє середовище - як природне, так і соціальне - у потужний виховний ресурс. Це вимагає від учителів не лише передачі знань про природу, а й організації цілеспрямованої діяльності, спрямованої на емоційно-чуттєве сприйняття світу, усвідомлення його самоцінності та формування активної, відповідальної позиції учня.

Тому навколишнє середовище розглядається не просто як об'єкт вивчення, а як інтегрований простір для розвитку моральних, естетичних та екологічних цінностей. Виховний потенціал середовища охоплює його здатність через безпосереднє спілкування, практичну діяльність (догляд за рослинами, природоохоронні акції) та естетичне милування пробуджуючи в учнів емпатію, відповідальність і повагу. З огляду на домінування образного мислення та високу емоційну сприйнятливність учнів початкової школи, вкрай важливо розробити та обґрунтувати ефективну технологію використання цього потенціалу.

Навколишнє середовище, також відоме як довкілля, – це сукупність природних (абіотичних та біотичних) та штучних (антропогенних) умов, які оточують людину, впливають на її життя та діяльність. Воно включає в себе повітря, воду, землю, рослини, тварин, а також створені людиною об'єкти та споруди [26].

Аналізуючи праці педагогів та філософів минулого та сучасності з впевненістю можемо стверджувати, що вивченням проблем навколишнього середовища, його ролі у розвитку та вихованні дитини, а також формуванню ціннісного ставлення до природи займалася велика кількість педагогів різних епох. До них слід віднести Яна Амоса Коменського чеського педагога, якого вважають основоположником принципу природовідповідності у вихованні. Він стверджував, що «навчання має наслідувати закони природи, а людина, будучи частиною природи (мікрокосмосом), повинна розвиватися відповідно до її ритмів і закономірностей» [11].

Йоганн Генріх Песталоцці, німецький педагог наголошував на важливості наочності й безпосереднього досвіду, заохочуючи дітей до вивчення навколишнього світу через спостереження та діяльність. З цього приводу він зазначав: «Будь-яке навчання людини є не що інше, як мистецтво сприяти прагненню природи до свого власного розвитку» [11].

Костянтин Ушинський, український педагог підкреслював, що логіка природи є найбільш доступною і наочною для дитини. Він вважав, що безпосереднє спілкування з рідною природою є необхідною умовою для розвитку логічного мислення, мовлення та моральних якостей. Він обґрунтовує, що: «логіка природи є найдоступніша і найкорисніша для дитини, і саме вона, очевидно, має стати тією початковою логічною вправою думки, від якої залежить логічність, істинність самого слова» [36].

Більш детально, навколишнє середовище можна розглядати як: *природне середовище*: сукупність усіх природних компонентів, що існують на Землі, включаючи атмосферу, гідросферу, літосферу та біосферу;

соціальне середовище: взаємодія між людьми, їхні стосунки, культура та соціальні інститути; *техногенне середовище*: частина природного середовища, змінена внаслідок людської діяльності, включаючи будівлі, дороги, промислові об'єкти тощо; *штучне середовище*: середовище, повністю створене людиною, наприклад, теплиці або акваріуми [26].

Навколишнє середовище відіграє важливу роль у забезпеченні життя особистості, надаючи ресурси для існування та впливаючи на її здоров'я та благополуччя. В українській мові слова «навколишнє середовище» та «довкілля» є синонімами, і обидва є правильними для позначення сукупності умов, що оточують людину.

Про виховний потенціал природи згадував і знаний французький мислитель XVII століття Ж.Ж. Руссо. Він був ідеологом вільного виховання. В цій системі, природі відводилася основна роль у вихованні дітей. На його

погляд, «головним завданням природи було сенсорне виховання дітей, відповідно до якого на першому плані був чуттєвий досвід як єдине джерело пізнання та розвитку розуму дитини. Природа, на думку філософа, повинна також давати стимул морального, естетичного й трудового виховання» [11].

Формування ціннісного ставлення до природи відбувається в процесі екологічного виховання та виявляється через такі ключові ознаки:

- *Усвідомлення цінності*: розуміння ролі природи в житті людини, а також її самоцінності (тобто, природа цінна сама по собі, незалежно від користі для людини).

- *Особиста відповідальність*: відчуття особистої причетності та відповідальності за збереження природних багатств.

- *Екологічна компетентність*: здатність особистості гармонійно та безпечно співіснувати з довкіллям.

- *Критичне мислення*: критична оцінка утилітарного підходу до природи, який веде до екологічних криз, а також вміння протидіяти таким проявам.

• *Практична активність*: активна участь у природоохоронних заходах, здійснення такої діяльності з власної ініціативи та проведення екологічного просвітництва [7].

Ціннісне ставлення до природи і сформована на його основі екологічна культура є обов'язковою передумовою для сталого розвитку суспільства. Це дозволяє узгодити економічні, екологічні та соціальні чинники розвитку.

Науковці стверджують, що розуміння вікових особливостей є ключовим для формування ціннісного ставлення до природи. В молодших школярів воно, як правило, не є прагматичним; діти не оцінюють природу з погляду користі. Натомість, вони суб'єктивують природні об'єкти, сприймаючи їх, що значно посилює їхні мотиви у спілкуванні з довкіллям.

Слід зазначити, що для учнів початкової школи учитель є незмінним авторитетом. В учнів 1-2 класів емоційний стан і настрої дитини часто напряму залежать від особистості вчителя початкових класів, який залишається для учнів центральною фігурою і незаперечним авторитетом

Проте, вже в 3-4 класах починається перехід: самооцінка дитини та оцінка її однолітками стають більш значущими, поступово переважаючи оцінку вчителя.

Для ефективного формування ціннісного ставлення учнів до природи вчені, педагоги пропонують ряд заходів екологічного спрямування, які мають на мету формувати позитивне емоційно ціннісне ставлення учнів до природи під час організації освітнього процесу.

На основі аналізу літератури з досліджуваної проблеми, ми можемо класифікувати наступні форми та види роботи для формування емоційно-ціннісного ставлення учнів початкової школи.

Таблиця 1.

Ігрові та театралізовані форми	Сюжетно-рольова, ситуаційно-рольова гра, гра-драматизація, інсценування, ляльковий театр, театральна вистава, гра-бесіда, вікторина.
Пізнавально-	Екскурсія, гра-мандрівка, уявна подорож, година

дослідницькі	спостереження, година милування, моделювання, бесіда.
Творчі та проєктні заходи	Колективне творче панно, оформлення альбому, тематичний зошит, усний журнал, виставка малюнків, ведення літопису класу, проєкти.
Практичні форми	Догляд за рослинами і тваринами, групова робота, добродійна акція, виставка-ярмарок, школа ввічливості.
Святкові та спортивні заходи	Ранок, свято, спортивні змагання, козацькі забави, веселі старти, естафети.

Ці методики дозволяють використовувати природну схильність дітей до гри та наслідування для формування їхнього емоційно-ціннісного ставлення до навколишнього середовища.

Технологія формування емоційно-ціннісного ставлення до навколишнього середовища в молодших школярів вимагає не лише організації виховної позаурочної роботи. Вона ґрунтується на розумінні, що виховний процес невіддільний від навчального, і лише їхня єдність гарантує ефективність застосування цієї методики [3].

Саме тому народознавчий матеріал необхідно використовувати і під час уроків. Ключовим є не перенасичення занять цим змістом, а його органічне вплітання в загальну структуру як засіб реалізації виховних цілей навчання. Цей підхід цілком узгоджується з принципом інтеграції змісту і форм навчання.

Формування емоційно-ціннісного ставлення учнів до навколишнього середовища - це комплексний процес, на який впливає єдність різних видів виховання. Жоден з них не діє ізольовано; вони взаємодоповнюють один одного, забезпечуючи цілісне сприйняття природи як цінності, тому слід наголосити на усіх видах виховання та їхньому впливі на формування емоційно-ціннісного ставлення учнів до навколишнього середовища [1].

Вплив естетичного виховання відбувається через спостереження за світанком, різнобарв'ям квітів чи величчю гір розвиває в дітей естетичний смак, вчить бачити та цінувати прекрасне, стимулює їхню творчу уяву.

Морально-етичне виховання, формує відповідальність, милосердя та співчуття. Догляд за тваринами чи рослинами вчить дітей піклуватися про інших, розуміти їхні потреби та відчувати емпатію. Усвідомлення вразливості природи виховує повагу до життя та вчить дбайливого ставлення до довкілля.

Фізичний та психологічний розвиток відбувається через прогулянки на свіжому повітрі, ігри та фізична активність у природному середовищі сприяють зміцненню здоров'я. Крім того, природа допомагає дітям зменшити стрес, зосередитися та відчувати спокій, що є важливим для їхнього психоемоційного благополуччя.

Екологічне виховання допомагає учням усвідомити себе частиною екосистеми, зрозуміти наслідки своїх дій для довкілля і сформувати екологічну свідомість. Участь у прибиранні парків або сортуванні сміття перетворює знання на реальну поведінку [7].

Ключовим у цьому процесі слід вважати єдність різних видів виховання: екологічного, морального та естетичного, оскільки вони взаємно доповнюють один одного. Екологічне виховання надає знання та формує відповідальність, моральне – розвиває гуманність та емпатію до живих істот, а естетичне – забезпечує емоційний зв'язок і здатність милуватися красою, перетворюючи природу на джерело особистісної цінності. Ця комплексна взаємодія сприяє розвитку в учнів ціннісного ставлення до фізичного, психічного та соціального «Я», яке потім проєктується на ставлення до природи. А використання ситуаційно-рольових ігор, екскурсій, творчих проєктів та практичних природоохоронних акцій є найбільш ефективним інструментом для переведення зовнішніх знань у внутрішні переконання та цінності. Таким чином, виховний потенціал навколишнього середовища розкривається максимально повно лише за умови цілеспрямованої та системної організації освітнього процесу.

РОЗДІЛ II. Методичні аспекти формування емоційно-ціннісного ставлення учнів початкових класів до навколишнього середовища під час вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ»

2.1. Педагогічні умови формування емоційно-ціннісного ставлення учнів початкових класів до навколишнього середовища

Одним з важливих аспектів нової української школи є важливість впровадження в освітній процес сучасних інформаційно-комунікаційних технологій та технік. Головним завданням цього впровадження є оптимізація освітнього процесу, внаслідок того, в учнів, і в учителів суттєво розширюються можливості для формування життєвої та професійної компетентності. Основне завданням НУШ полягає у навчанні дітей до критичного мислення, вмінні вільно висловлювати свою думку та вміло проводити дослідження. Також навчити використовувати здобуті знання на практиці. «Дитині недостатньо дати лише знання. Ще важливо навчити користуватися ними. Критичне мислення розвивається краще та швидше, якщо на уроках діти постійно активно віднаходять інформацію, співставляють здобуті знання з власним практичним досвідом» [21].

Сучасні екологічні проблеми потребують сучасних рішень, тому засвоєння ціннісного ставлення до природи, в початковій школі, та подальше бажання бути не байдужим до екології потребуватимуть інноваційних ініціатив. Відповідна саме екологічна компетентність, основою якої є емоційно-ціннісне ставлення до природи та низка знань з різних наукових галузей сприятимуть її розвитку. Через те, що ми живемо в політизованому та бюрократичному світі, для відстоювання не лише своїх прав, а й прав природи необхідно також володіти громадськими та соціальними компетентностями.

Впровадження в освітній процес в умовах НУШ вільного вибору методів та форм навчання учителі мають можливість проводити уроки в такій формі, яка найбільш підходить учням, таким формам проведення

уроку, на яких учням цікаво та пізнавально вивчати матеріал та ознайомлюватися з новими темами та завданнями.

Цікавими є уроки проведені на природі, на свіжому повітрі, де дитина може тісно співпрацювати з навколишнім середовищем, до проведення таких уроків слід залучати батьків. Під час проведення таких уроків реалізується один із принципів НУШ, принцип партнерської взаємодії, тут відбувається тісна взаємодія між учителем, дітьми та батьками. Проведення таких уроків дає можливість дитині бути у безпосередньому контакті з навколишнім середовищем. Такі уроки можна проводити один-два рази на тиждень, учні вчаться спостерігати за змінами у навколишньому середовищі. Перед проведенням таких уроків потрібно заздалегідь продумати, які види завдань будуть виконувати учні. Під час такої форми проведення уроків можна проводити інтегровані уроки під час яких учні краще засвоюють матеріал. Слід зазначити, що в умовах Нової української школи вміло поєднуються принципи, які сприяють розвитку педагогічних умов для формування емоційно-ціннісного ставлення учнів до природи [14].

Для цього щоб визначити педагогічні умови формування емоційно-ціннісного ставлення молодших школярів, ми проаналізуємо ці педагогічні мови, які є розроблені нашими науковцями. Р. Сопівник та Н. Діра зазначають, що «педагогічні умови» – це обставини, які пов'язані з організацією навчально-виховного процесу в освітніх закладах, які надають послуги у вигляді пізнавальної, навчальної, науково-дослідницької та виховної діяльності учнів, та спрямовані на виховання знань, умінь та навичок [7, 31]. Дане визначення, на нашу думку, більш орієнтоване на зовнішнє середовище, яке впливає на освітній процес.

Слід наголосити на тому, що в педагогіці визначають декілька рівнів педагогічних умов. До першого рівня відносяться особистісні характеристики учнів, від яких залежить успішність організації освітнього процесу другий рівень педагогічних умов залежить від умов процесу

виховання. До цих умов ми відносимо зміст і організацію навчання, спілкування між собою, відносини вчителя та учнів [27].

Однією з поширених умов серед науковців є: «Системність педагогічних впливів на особистість молодшого школяра, яка досягається наскрізним використанням природи як фактора екологічного виховання в умовах школи» [9], тут широко використовується принцип природовідповідності, який також є наскрізним у сучасній школі. Адже спілкуючись з природою, учні отримують масу емоцій та задоволення, у них формується цілісна картина світу. Важливим також є принцип культуровідповідності, який допомагає сформувати в молодших школярів свідому екологічну поведінку, культуру по відношенню до природи. Не менш важливим є принцип гуманізму, який проявляється в гуманному ставленні дитини до навколишнього середовища. Ця педагогічна умова включає також і принцип варіативності. Сьогодні в умовах НУШ ми маємо можливість створювати куточки живої природи у класних кімнатах, тому учні мають щодня безпосереднє спілкування з природою і мають можливість формувати емоційно-ціннісне сприйняття природи.

Друга не менш важлива педагогічна умова визначає «Організація дитячого спілкування з природою на засадах гуманізму». З цього приводу В. Сухомлинський зазначав: «Краса природи – це одне з джерел, що живить доброту, сердечність і любов... Виховання доброти, гуманності, емоційної культури – найважливіша ланка формування людини» [32]. З раннього дитинства ми привчаємо дітей до бережливого ставлення до природи. Вчимо їх не зривати даремно квітів, доглядати за тваринами та птахами, формуємо елементарні правила поведінки у природі. Вчимо самостійності та відповідальності за свої вчинки у природі, поважати простір інших. Принцип побудований на засадах гуманізму є одним із основних, який допомагає дітям сформувати правильне відношення до природи.

Наступна педагогічна умова «Забезпечення належної емоційності та індивідуалізації сприймання дітьми природи», реалізація цієї умови

залежить від того наскільки емоційно і цікаво учитель подає матеріал. Ця педагогічна умова має на меті яскраво, цікаво та пізнавально засвоїти цінність природи завдяки відомим цінностям. Учні початкової школи є дуже емоційними і безпосередніми саме і це дає нам можливість формувати в них емоційно-ціннісне ставлення до природи [9].

Одним із важливих завдань сучасної школи є розвиток творчості у дітей. Саме за допомогою, уяви, на основі застосування різних видів художньо-творчої діяльності ми можемо розвивати в молодших школярів емоції, які допоможуть нам у формуванні емоційно-ціннісного ставлення до природи, по іншому можемо сказати захопливого ставлення. Діти, які цікавляться читанням, мають збагачений словниковий запас з легкістю можуть описати цю чи іншу квітку, підбираючи масу синонімів, прикметників і красивих слів, тобто можуть вербально виявити захоплення цією рослиною. В. Сухомлинський з цього приводу зазначав: «Слово – це засіб вираження внутрішнього світу. І чим багатший внутрішній світ дитини, чим глибше вона бачить красу навколишнього світу, тим вища її культура слова. А корінь культури слова – в любові до природи» [32].

Ще однією педагогічною умовою є: «Залучення дітей до посильної практичної діяльності в природі з метою допомоги її об'єктам і мешканцям». Учні початкової школи завжди стараються робити щось корисне, щоб їх хвалили, вчать долати труднощі. Під час практичної діяльності увага молодших школярів спрямована на створення сприятливих умов для догляду за рослинами. Учні дуже люблять спостерігати за тваринами та рослинами, проводити різноманітні дослідження, створювати сприятливі умови до практичної діяльності. Ця умова реалізується з долученням батьків, діти разом з батьками можуть виготовити годівнички, дбати про тварин, які відносяться до тварин чи рослин, як і занесені до Червоної книги. Така діяльність дітей сприяє збагаченню та розвитку емоційної сфери [9].

В умовах сучасної початкової школи знання реалізуються за допомогою сучасних методів та засобів навчання. Виконуючи цю умову ми разом з учнями комплексно реалізуємо процес розвитку емоційно-ціннісного ставлення до природи, до ознайомлення з культурою та звичаями народу.

Ще одна педагогічна умова зазначена як: «Організація екологічно спрямованої співпраці вчителів із сім'ями учнями». Ця педагогічна умова передбачає залучення батьків до формування емоційно-ціннісного ставлення учнів до навколишнього середовища. Для реалізації цієї педагогічної умови учитель має познайомитися з батьками учнів, вивчити сфери їх зацікавлень, професій. Батьки разом з учителем та дітьми мають можливість відвідати зоопарки, дендропарки та інші природні середовища для налагодження тісного контакту між дітьми та природнім середовищем [9].

Всебічний розвиток дитини відбувається під час реалізації педагогічної умови «Врахування вікових та індивідуальних особливостей учнів». Слід зазначити, що важливою умовою педагогічного процесу є врахування індивідуальних особистостей кожної дитини. Тому в освітньому процесі мають враховуватися різноманітні педагогічні прийоми та засоби, методи та форми навчання для формування емоційно-ціннісного ставлення дитини до природи. А також, для того щоб освітній процес відбувався налагоджено потрібно враховувати психологічні та індивідуально-особистісні процеси. В сучасній початковій школі дана педагогічна умова є ключовою, тому, що перед учителем стоїть завдання сформувати емоційно-ціннісне ставлення в учнів при врахуванні їхніх індивідуальних особливостей.

Вивчення психологічних (індивідуальних) особливостей учнів - це не просто бажаний, а найнеобхідніший крок. Без цього виховання залишається «іграшкою випадкових обставин» [18]. У контексті формування емоційно-ціннісного ставлення до природи це означає: лише розуміючи, які методи, засоби та емоційний тон ефективні для конкретної дитини з її

темпераментом, інтересами та віком, вчитель зможе сформувати в неї захопливе і свідоме ставлення до навколишнього світу. «Вивчення психологічних особливостей дітей є найнеобхіднішою умовою для того, щоб виховання наше... зробилося, наскільки можливо, справою раціональною і свідомою» [36] - підкреслив К.Д. Ушинський.

На основі аналізу літератури з досліджуваної проблеми можемо стверджувати, що комплексне застосування визначених педагогічних умов - розвиток творчості та уяви через художньо-творчу діяльність, врахування вікових та індивідуальних особливостей учнів, а також інтеграція екологічних тем у різні предмети - є фундаментальною передумовою для продуктивного і навчально-виховного формування емоційно-ціннісного ставлення молодших школярів до природи.

Цей комплексний підхід забезпечує не просто передачу знань, а й глибинне емоційне залучення дитини, оскільки він:

1. Активізує уяву і почуття, творчість, що є основою для захопливого ставлення.
2. Гарантує ефективність через індивідуалізацію, дозволяючи підібрати найбільш прийнятні методи для кожної дитини.
3. Формує цілісний світогляд через інтеграцію, демонструючи нерозривний зв'язок природи з усіма сферами життя [37].

Таким чином, описані педагогічні умови є найбільш прийнятними та важливими для дослідження, оскільки вони дозволяють здійснювати виховний процес свідомо, раціонально та індивідуалізовано, перетворюючи абстрактну інформацію про природу на особистісну цінність дитини.

2.2. Формування емоційно-ціннісного ставлення до навколишнього середовища на уроках курсу «Я досліджую світ»

Формування емоційно-ціннісного ставлення до навколишнього середовища на уроках курсу «Я досліджую світ» передбачає розвиток в учнів позитивного ставлення до природи, розуміння її цінності та відповідальності за її збереження. Це досягається через інтеграцію екологічних знань у різні аспекти освітнього процесу, організацію практичної діяльності в природі та виховання емоційного зв'язку з навколишнім середовищем.

Формування ціннісного ставлення до довкілля в учнів передбачає розвиток відповідального та дбайливого ставлення до природи, що ґрунтується на екологічній свідомості та моральних принципах. Для цього використовуються: спостереження за природою та формування зв'язного мовлення через творчі завдання, ігрові методики, екскурсії, проєкти, інтерактивні форми роботи та проведення тематичних тижнів. Важливе місце посідають також екологічна поведінка, усвідомлення впливу людських дій на природу та пропаганда ідей раціонального природокористування.

До основних аспектів формування емоційно-ціннісного ставлення до природи слід віднести: ознайомлення з природою: вивчення різноманіття рослинного і тваринного середовища, природних явищ та процесів. Формування уявлень про взаємозв'язки у природі, використання наочних матеріалів, екскурсій та спостережень [17].

Розвиток емоційного ставлення: створення ситуацій, які викликають у дітей позитивні емоції та захоплення красою природи. Використання творчих завдань (малювання, ліплення, складання історій про природу). Обговорення екологічних проблем та їх впливу на емоційний стан людини.

Виховання відповідальності: організація природоохоронної діяльності (прибирання території, підгодівля птахів, догляд за рослинами). Залучення дітей до прийняття рішень щодо збереження природних об'єктів. Формування навичок екологічно безпечної поведінки.

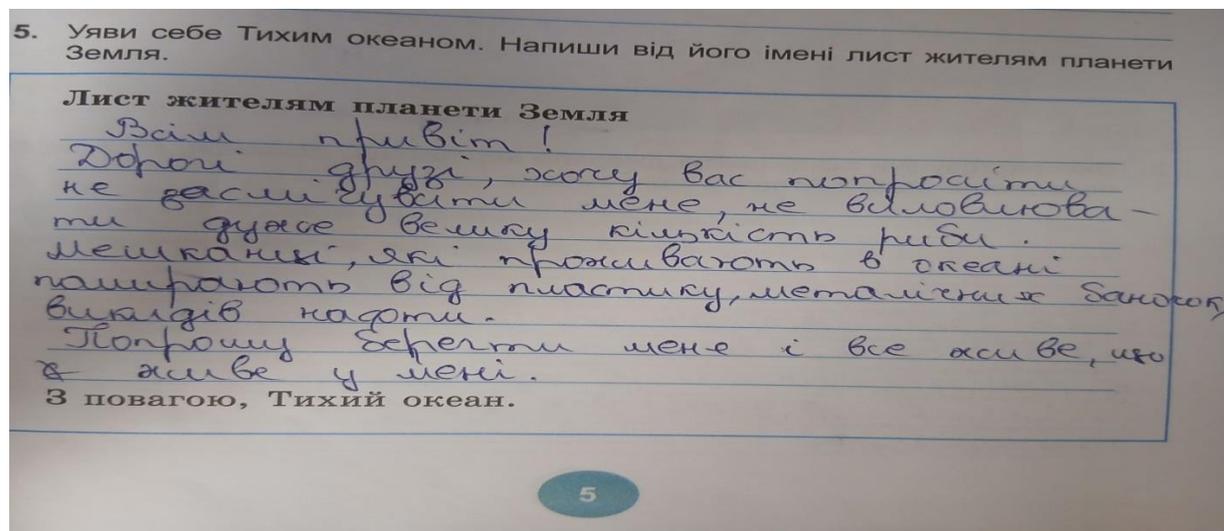
Інтеграція в інші предмети: включення екологічних тем в уроки математики, мови, мистецтва. Використання міжпредметних зв'язків для розширення знань та емоційного сприйняття природи. Важливим аспектом є створення позитивної атмосфери на уроках, залучення батьків до екологічної освіти дітей, постійне підкріплення екологічних знань практичними діями [16].

Таким чином, курс «Я досліджую світ» має великий потенціал для формування у дітей емоційно-ціннісного ставлення до навколишнього середовища, що сприяє розвитку екологічної свідомості та відповідальності за збереження природи.

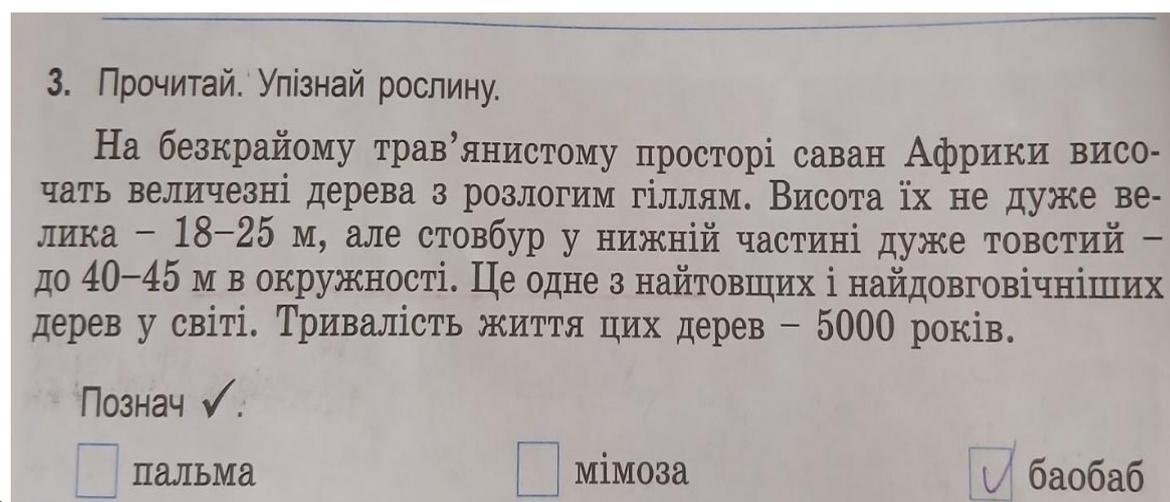
Під час проходження педагогічної практики в Устянському закладі загальної середньої освіти І-ІІ ст., ми мали можливість спостерігати за формуванням у молодших школярів емоційно-ціннісного ставлення до навколишнього середовища. Під час проведення уроків «Я досліджую світ» ми мали можливість використовувати у своїй діяльності різноманітні методи та підходи, які будуть стимулювати учнів до охорони та дбайливого ставлення до природи та пам'яток.

Так, наприклад під час вивчення теми «Материки та океани», ми ознайомлювали четвертокласників з материками, океанами та частинами світу. Учні вчилися користуватися географічною картою, обраховували розміри земної кулі, наносили на контурну карту назви материків і частин світу. Ми знайомилися з водоростями Тихого океану, дізналися, що морська капуста – ламінарій, і що з водоростей виготовляють йод, калійні солі, оцтову кислоту та інші, знайомилися з жителями океану. Цікавим домашнім завданням для школярів було написати листа жителям Землі від імені Тихого океану. Ми запропонували учням уявити себе океаном, в якому

живуть тварини та рослини. Учні працювали у робочих зошитах (автори Т. Гільберх, С. Тарнавська) [5], листи були дуже цікаві, емоційні, усі школярі з великим бажанням виконали це завдання, наведемо приклад одного листа учениці.

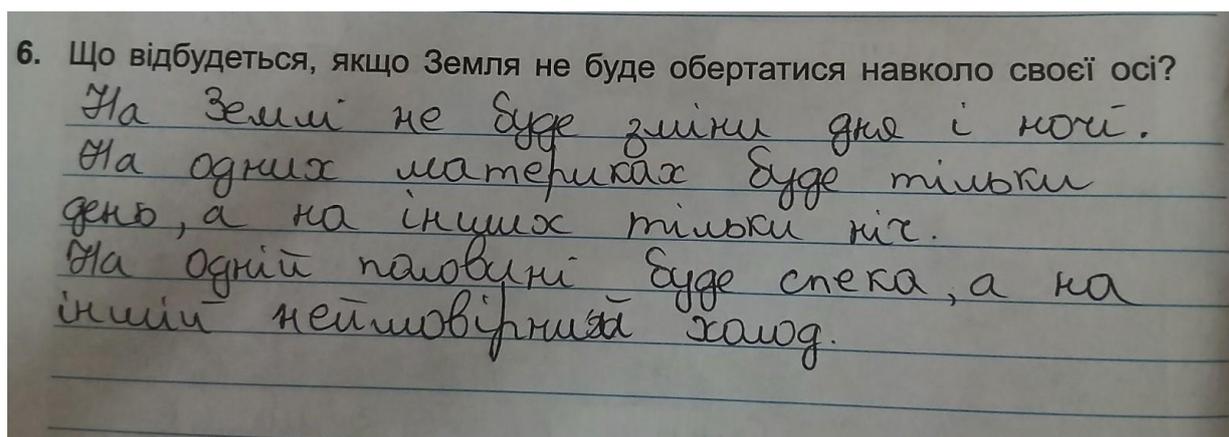

Під час вивчення наступної теми: Які рослини і тварини мешкають в Африці, учні ознайомлюються з найпоширенішими рослинами оазисів, дізнаються про цінність води на материку, цікавим та пізнавальним для учнів було наступне завдання, «упізнай рослину».

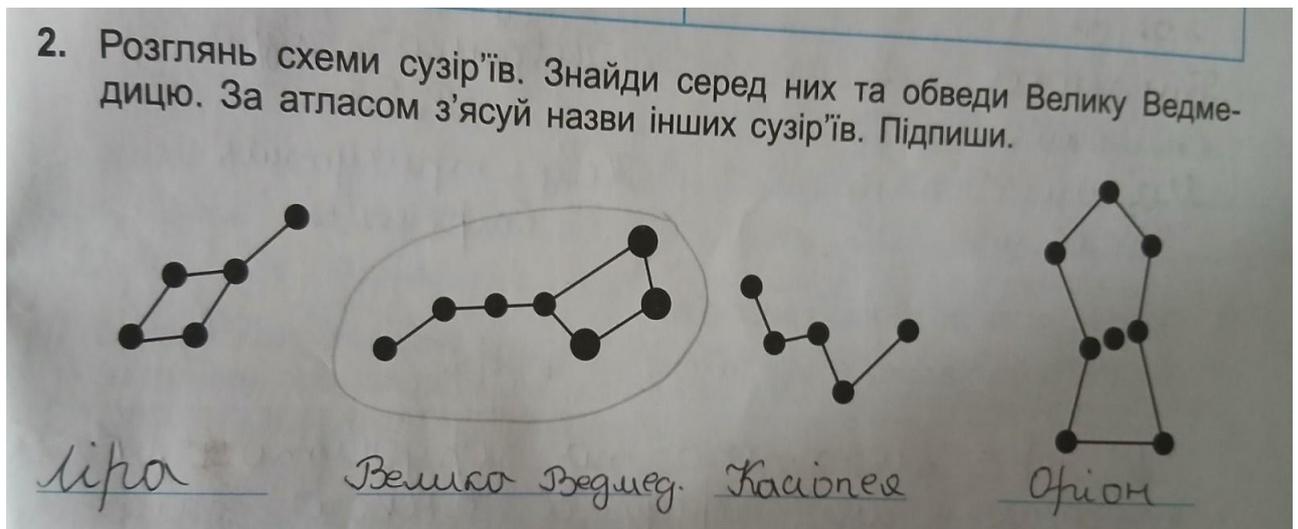

Вивчення розділу «Всесвіт і сонячна система». спрямоване на формування початкових наукових уявлень про будову Всесвіту, місця Землі в ньому, а також на розвиток допитливості та ціннісного ставлення до планети. Це відбувається через поєднання пізнавальних, ігрових та практичних форм діяльності. Під час вивчення цього розділу учні засвоюють такі ключові поняття: *Всесвіт (Космос), Сонячна система, Сонце, Планети, Рухи Землі*, під час яких в учнів формується первинне, образне уявлення про безмежність простору та існування безлічі зірок. Учні вивчають як система тіл, об'єднаних навколо Сонця рухаються. Діти знайомляться з термінами «планета», «супутник», «зоря», вивчають назви та черговість розташування планет, особливий акцент робиться на Землі. Учні дізнаються про різницю між планетами земної групи та газовими гігантами у спрощеній формі. Учні засвоюють, що таке добовий рух (обертання навколо осі, що спричиняє зміну дня і ночі) та річний рух (обертання навколо Сонця, що спричиняє зміну пір року) [5].

Цікавим завданням для школярів під час вивчення однієї з тем було написати коротеньку відповідь, що станеться, якщо земля не буде обертатися навколо своєї осі?

Також під час вивчення цього розділу ми вивчаємо зоряне небо, що таке зорі, вивчаємо схеми сузір'їв, їхні назви та походження.

Під час вивчення цих тем відбувається спостереження та пізнання природи, учні отримують реалістичні уявлення про природу та зв'язки між її об'єктами, базуючись на чуттєвому сприйманні.

Під час екскурсій та прогулянок учні мали можливість для безпосереднього контакту з природою, розвитку творчого мислення, уявлення, фантазії та етичних та ціннісних почуттів.

Цікавими та пізнавальними є творчі завдання для учнів, де вони на основі власних спостережень, що розвиває зв'язне мовлення та творче мислення складають розповіді, казки, оповідання. Так, наприклад, одним із завдань, є завдання поясни, як ти розумієш прислів'я «З неба зорі хапає, а під носом не бачить». Учні висловлювали свої думки, обговорювали чи є серед їхніх однокласників такі діти [5].

Під час вивчення теми «Молочний шлях - наша галактика», ми ознайомили учнів з різними галузями діяльності людини. Ми запропонували учням використовуючи різні джерела інформації, підготувати повідомлення (презентацію або проєкт) про апарати, за допомогою яких людина досліджує Всесвіт. Учні малюють їх на екологічну тематику, доносячи до однолітків важливість охорони довкілля.

Творчим завданням були завдання знайти слова до теми: «Всесвіт і Сонячна система». Обвести або зафарбувати їх різними кольорами.

6. Знайди слова до теми «Всесвіт і Сонячна система». Обведи або зафарбуй різними кольорами.

к	т	т	и	к	а	ч	к	у	ю
и	в	к	п	д	т	р	д	ж	я
л	с	а	ш	ї	е	й	в	є	м
у	е	л	ь	о	м	а	р	с	д
в	с	а	ц	р	о	с	ю	о	х
с	в	г	я	е	к	р	н	н	я
н	і	а	с	т	т	а	с	ц	л
і	т	м	і	с	в	а	н	е	ш
г	ч	у	м	а	ц	ь	к	и	й
п	і	ч	у	м	р	л	д	о	д

- ✓ ● Сонце
- ✓ ● Марс
- Місяць
- ✓ ● Комета
- ✓ ● Астероїд
- ✓ ● Всесвіт
- ✓ ● Галактика
- ✓ ● Чумацький Шлях

Також до цієї теми у робочому зошиті пропонують відгадати загадки.

7. Відгадай загадки.

- Рівненька стежинка посипана перлинками.

Чумацький шлях

- Вівці день і ніч пасуться, а молока не дають.

Зорі на небі

Це ефективна форма роботи для молодших школярів, яка дозволяє розвивати образне мислення.

Під час вивчення розділу «Майбутнє - це ми. Людина і природа», ми мали можливість з'ясувати з молодшими школярами, які існують взаємозв'язки у природі між тваринним і рослинним світом, розглянули багато питань за темою як людина змінює природу, чи може людина впливати на природу, які це будуть впливи негативні чи позитивні. Ми провели бесіду за темою, які об'єкти можуть негативно впливати на здоров'я людини. Одним із цікавих завдань було поставлено перед

четвертокласниками щоб вони собі уявили, як буде виглядати наша планета, якщо зникнуть усі рослини та тварини. Слід зазначити, що четвертокласники давали досить аргументовані відповіді на поставлену перед ними проблему. Ми запропонували їм свої відповіді зобразити за допомогою малюнка. Під час аналізу малюнків ми можемо стверджувати, що всі малюнки були виконані у сірих, темних кольорах, на них не було яскравості.

Також ми обговорювали з учнями проблему сміття, чому матеріали використовують повторно які матеріали найшвидше розкладаються, чи потрібно сортувати сміття, чому його потрібно сортувати. Ми дали учням завдання, провести дослідження у своїй сім'ї, з'ясувати скільки пакетів сміття їх сім'я виносить за тиждень, за місяць, яке сміття переважає, що можна зробити для того щоб зменшити кількість відходів. Цікавими були відповіді учнів: ті діти, які живуть у власних будинках їхні сім'ї усі сортують сміття, папір, картон іде на опалювання будинку, відходи із овочів, фруктів у компостну яму, пластик виносять до контейнерів, нажалі інша ситуація складалася у дітей, які живуть у багатоквартирних будинках, все сміття крім пластику і паперу іде в один контейнер. Всі діти в один голос ствердили, що виносять сміття кожного дня, тому кількість пакетів велика. На завершення теми ми запропонували учням у групах або самостійно скласти вірші на екологічну тематику.

Важлива тема, яка викликала емоції у всіх дітей була тема *«Що таке екологічні проблеми»*. Ми з'ясували з школярами чому потрібно зберігати повітря чистим, що для цього потрібно зробити, визначили способи збереження чистоти повітря, чим краще пересуватися містом, чому змінюється склад ґрунту, через які причини він змінюється, чи є втручання людини шкідливим для ґрунту [5].

Теми *«Людина – найбільша цінність»*, *«Вчимося володіти собою»*, викликали у молодших школярів ряд емоцій, ми обговорили з ними що таке справедливість, які цінності належать до матеріальних і духовних

цінностей, що таке благодійність, справедливість. Ми запропонували школярам пригадати казку «Лисичка і Журавель» і записати кожному з героїв казки якості, які їм притаманні. Завдання обрати якості, які притаманні самотійній людині викликали суперечку в класі, думки учнів були різними. Цікавим завданням було обрати за що ти відповідальний у житті, назвати свою позитивні та негативну рису, ці завдання давалися учням важче, вони соромилися перед класом називати свої позитивні чи негативні риси, тоді ми запропонували учням назвати позитивні та негативні риси один одного.

Цікавою була гра «Зрозумій мене без слів», ми запропонували учням театралізувати або намалювати наступні прохання: *не відчиняй нікому двері, подай мені книжку, обережно у склянці гарячий чай*. Ці завдання викликали дуже багато емоцій в учнів тим самим створивши позитивну, веселу ситуацію у класі.

Тема «Моя дорога до успіху», ми обговорювали з четвертокласниками, яка людина є успішною, чи є серед них успішні учні, що потрібно робити, щоб бути успішним. Розглянули хороші та погані звички, визначили, що для досягнення успіху потрібно дотримуватися певних дій і правил, у два стовпчики виписати два-три приклади *я завжди роблю, я ніколи не роблю* [5].

Тема «Як жити серед людей», ми мали з учнями можливість визначити цінності, які притаманні людині і кожному з них:

2. Утвори пари антонімів – назв чеснот.

доброчесність	•	•	упертість
щедрість	•	•	підлість
ввічливість	•	•	скупість
поступливість	•	•	нечемність

3. Утвори ряди синонімів – назв чеснот.

благодійність	•	•	витривалість, толерантність
доброзичливість	•	•	благодіяння, милість
милосердя	•	•	завзятість, невтомність, настирність
наполегливість	•	•	людяність, щирість, гостинність
терплячість	•	•	доброчинність, добродіяння

Ми запропонували учням під час вивчення теми «Ми це можемо», уявити себе частиною природи (деревом, хмаринкою), дати відповіді на запитання, які якості потрібно плекати у собі, щоб не шкодити природі і не дозволяти робити це іншим. Відповіді учнів були різними (доброта, милосердя, впевненість, чуйність...). Такі завдання представлені в ігровій формі сприяють розвитку гуманних почуттів та любові до природи.

Завдання прочитай вислів, і чи погоджуєшся з твердженням викликали у школярів ряд емоцій.

Прочитай вислів. Рухайся за годинниковою стрілкою. Чи погоджуєшся ти з твердженням?

ду,	на	справ	ді	є
ро	ти	ти	по	пла
при	хис	Пла	віт	на
ку	за	ни	ря	ми
ди	ду,	во	та	за
ни.	ди	лю	ту	хис

Вислів: Плани захистити повітря та воду, дику природу, насправді є планами захисту людини. Учні обговорювали дії, які впливають на збереження та відтворення природи.

Важливими в нашій роботі є інтерактивні методи, які ми постійно використовували на уроках, які сприяють розвитку емоційно-ціннісного ставлення до природи та навколишнього середовища. Виконуючи завдання установи відповідність, ми тим самим спонукали учнів до обговорення та висловлювання своєї думки, аргументацію фактів, чому саме так, а не інакше.

6. Установи відповідність.

Екологічна проблема	Причина
Забруднення моря	Надмірне використання хімічних добрив на полях і городах.
Випадання отруйних опадів	Добування і транспортування нафти.
Висихання водойм (озер, ставків тощо)	Викиди у повітря отруйних речовин.

Цікавим та відповідальним для школярів є завдання доповнити..., тут учнів відчувають відповідальність за свої дії, вчинки, чи правильно вони виконують завдання, чи не нашкодять своїми порадами.

7. Доповни екологічні поради (допиши 2–3 слова).

Екологічні поради

- Відмовляймося від пластику
- Здаваймо на переробку скло
- Економно використовуймо електроенергію, воду
- Купуймо менше папієнових пакетів.
- Сортуймо сміття

Виконання завдань подібного змісту спонукають школярів замислитися над своїми діями щодо навколишнього середовища, проаналізувати свої вчинки, задуматися над тим чи не шкодять їхні вчинки людям, тваринам, рослинам, які є навколо них. Виконання завдань, творчих завдань на уроках ЯДС дає можливість учителеві формувати в молодших школярів емоційно-ціннісне ставлення до навколишнього середовища, учитель має можливість спостерігати за емоціями учнів, за їхніми реакціями на вчинки їхніх однокласників, друзів, батьків, зрештою держави до навколишнього середовища. Емоційно-ціннісне ставлення до навколишнього середовища відбувається через переживання, безпосереднє спілкування з природою [5].

Важливим аспектом на уроках курсу «Я досліджую світ» була рефлексія, яку ми проводили на кожному уроці. Рефлексія –це реакція дітей на вивчення та осмислення нової теми, це процес самоаналізу учнями своїх думок, дій та емоцій під час навчання, який допомагає їм усвідомити здобуті знання, сильні та слабкі сторони, а вчителям – оцінити ефективність уроку та скоригувати подальшу роботу. Вона розвиває критичне мислення, мотивацію та залученість учнів, а для вчителя є інструментом для диференціації навчання та розуміння потреб учнів.

Проводячи рефлексію ми мали можливість глибоко зрозуміти не лише рівень засвоєння знань, а й індивідуальну траєкторію пізнання. На початку уроку проводячи рефлексію ми діагностували не тільки те, що учні вже знають, а й особистісний інтерес до теми. Це дало нам можливість врахувати індивідуальні особливості та забезпечити емоційно-ціннісне ставлення до природи від самого початку, налаштовуючи зміст уроку на потреби конкретного класу.

Рефлексія під час уроку, це інструмент оперативної діагностики емоційного сприйняття та складнощів. Ми мали можливість змінювати завдання, якщо учні не виявляли захоплення, розуміючи тим самим, що ці завдання працюють неефективно для класу, і потребують негайної корекції.

Проведення рефлексії наприкінці уроку дало нам можливість: з'ясувати, наскільки успішно учні засвоїли вивчений матеріал та, що є найважливішим у контексті нашого дослідження, наскільки змінилося або поглибилось їхнє емоційно-ціннісне ставлення до природи. Зібрати інформацію про суб'єктивне сприйняття уроку: що викликало захоплення, а що - складнощі. Це дозволило оцінити ефективність застосованих педагогічних умов (творчих завдань, інтеграції) у комплексі. А також спонукати учнів усвідомити власні сильні та слабкі сторони у процесі пізнання. Вони самостійно визначали, що «було зроблено добре» (наприклад, яскраво описали квітку чи розв'язали екологічну задачу), а що «потребує покращення». Спланувати подальшу роботу на основі аналізу відповідей скоригувати зміст і методику проведення наступних уроків.

Проведення рефлексії на всіх етапах уроку в початковій школі, зокрема, у курсі «Я досліджую світ» є ключовою педагогічною умовою та стратегічною необхідністю, а не лише методичним прийомом. Рефлексія, організована як безперервний процес, забезпечує продуктивність формування емоційно-ціннісного ставлення молодших школярів до природи, виконуючи три взаємопов'язані функції: діагностику, корекцію та ціннісне усвідомлення.

На основі проведених нами уроків, використання різноманітних методів та засобів навчання, проведення експериментальної роботи ми можемо стверджувати, що формування емоційно-ціннісного ставлення до навколишнього середовища на уроках курсу «Я досліджую світ» є стрижневим завданням сучасної початкової освіти, оскільки воно забезпечує перехід від засвоєння екологічних знань до свідомої, емоційно забарвленої поведінки та активної природоохоронної позиції молодших школярів.

Курс «Я досліджую світ» надає унікальну можливість не лише для інтеграції знань про природу, а й для систематичної роботи з емоціями учнів. Це досягається через розвиток творчості, уяви та застосування

різноманітних художньо-творчих видів діяльності, що перетворюють навчальний матеріал на особистісний досвід.

2.3. Результати дослідно-експериментальної роботи з досліджуваної проблеми

Експеримент з формування емоційно-ціннісного ставлення учнів до природи ми проводили у 4 класі Устянського закладу загальної середньої освіти I-II ст. Мета експерименту: сформувати у школярів емоційно-ціннісне ставлення до природи, що проявляється в дбайливому ставленні, любові та повазі до неї.

Завдання експерименту: розвивати спостережливість та емоційну чутливість до природних явищ. Забезпечити знання про природу через різноманітні форми роботи. Сприяти розвитку емпатії до живих істот та усвідомленню взаємозв'язку в природі. Заохочувати активну участь у природоохоронній діяльності.

Участь в експерименті брали учні 4-А класу 25 учні та - В класу 25. Під час проведення експерименту ми використовували наступні методи: *дидактичні ігри*: «Що зайве?», «Знайди тварину/рослину» для розвитку уваги та знань про природу. *Спостереження*: спостереження за живою та неживою природою під час екскурсій або прогулянок. *Екскурсії та краєзнавчі подорожі*: знайомство з місцевою флорою та фауною, формування естетичного сприйняття. *Проектна діяльність*: створення учнями проєктів про природу, що сприяє глибокому осмисленню та залученню. *Створення природничих куточків*: організація в класі куточків живої природи для щоденного догляду та спостережень. *Екологічні акції*: участь у зборі макулатури, озелененні шкільної території.

Під час проведення експерименту на діагностичному етапі ми визначили початковий рівень емоційно-ціннісного ставлення учнів до природи через анкетування та спостереження.

На констатувальному етапі два класи 4-А та 4-В: експериментальний (ЕГ) та контрольний (КГ). Початковий рівень знань та ставлення до природи в обох класах був приблизно однаковим. В обох класах проводилися діагностичні заходи для оцінки початкового рівня сформованості емоційно-ціннісного ставлення. Ми використовували метод анкетування, питання стосувалися ставлення до природи, готовності до участі в екологічних акціях.

Перед проведенням анкетування, ми провели учням короткий інструктаж, перш за все пояснили мету опитування та як ми будемо використовувати дані анкет. Ми пояснили учням, що анкети анонімні, тому четвертокласники давали щирі відповіді не боячись, що їх будуть критикувати. Запитання ми використовували конкретне, де учні писали так бо ні.

Анкета «Моє ставлення до природи та екологічна активність»

1. Наскільки для Вас важливо дбати про природу?

Питання	Експериментальна група 4-А (25 учнів)	Контрольна група 4-Б (25 учнів)
Важливо	20	16
Не дуже важливо	3	4
Взагалі не важливо	2	5

2. Чи вважаєте Ви, що людина є частиною природи, чи що людина протиставляє себе природі?

Питання	Експериментальна група 4-А (25 учнів)	Контрольна група 4-Б (25 учнів)
Є частиною природи	24	22
Протиставляє себе природі	1	3

3. Які почуття у Вас викликає краса природи?

Питання	Експериментальна група 4-А (25 учнів)	Контрольна група 4-Б (25 учнів)
Захоплення та	19	16

натхнення		
Спокій та умиротворення	2	2
Байдужість	4	7

4. Чи сортуєте Ви сміття вдома?

Питання	Експериментальна група 4-А (25 учнів)	Контрольна група 4-Б (25 учнів)
Так, регулярно	15	8
Іноді	2	2
Ні	8	15

5. Чи заощаджуєте Ви воду та електроенергію?

Питання	Експериментальна група 4-А (25 учнів)	Контрольна група 4-Б (25 учнів)
Так, свідомо	5	2
Часто, коли згадаю	4	3
Ні	16	20

6. Як часто Ви берете участь в екологічних акціях (наприклад, прибирання парків, висадка дерев)?

Питання	Експериментальна група 4-А (25 учнів)	Контрольна група 4-Б (25 учнів)
Регулярно	5	3
Кілька разів на рік	3	3
Рідко або ніколи	17	19

7. Чи цікавитесь Ви новинами та інформацією про екологічні проблеми?

Питання	Експериментальна група 4-А (25 учнів)	Контрольна група 4-Б (25 учнів)
Так, регулярно	9	6
Іноді	5	10
Рідко	11	9

8. Якби Вам запропонували взяти участь в екологічній акції, наскільки Ви були б готові долучитися?

Питання	Експериментальна група 4-А (25 учнів)	Контрольна група 4-Б (25 учнів)
Готовий одразу	17	15
Потрібна додаткова інформація, але готовий	3	2
Менш охоче	5	4
Ні	-	4

9. Який тип екологічних акцій Вас би найбільше зацікавив? (Можна обрати декілька варіантів)

Питання	Експериментальна група	Контрольна група
---------	------------------------	------------------

	4-А (25 учнів)	4-Б (25 учнів)
Прибирання території	5	4
Висадка дерев та озеленення	8	9
Просвітницькі лекції чи майстер-класи	7	3
Акції зі збору вторинної сировини	5	9

В експериментальній групі ми проводили уроки згідно з розробленою методикою. Основна увага приділялася формуванню не просто знань, а й емоційного зв'язку з природою через безпосередню взаємодію. На практичних заняттях ми з учнями саджали квіти, доглядали за рослинами на вулиці і в класі, брали участь у прибиранні території. Ми зосереджували увагу учнів на формуванні емоційного компоненту: акцентували увагу на красі природи, викликали почуття відповідальності та бажання захищати її. З учнями контрольної групи заняття проводили за стандартною шкільною програмою, без застосування експериментальної методики. Це дозволило нам порівняти результати впливу різних підходів.

Рівні	4-А клас (експериментальний)		3-Б клас (контрольний)	
	До експерименту	Після експерименту	До експерименту	Після експерименту
	К-ть (%)		К-ть (%)	
Високий	10 учнів (40 %)	12 учнів (48 %)	9 учнів (36 %)	11 учнів (44 %)
Середній	9 учнів (36 %)	10 учнів (40 %)	11 учнів (44 %)	10 учнів (40 %)
Низький	6 учнів (24 %)	3 учні (12%)	5 учнів (20 %)	4 учні (16 %)

Таким чином, спостерігаємо, що в експериментальному класі відбулись позитивні зміни, а результати учнів контрольного класу теж змінилися в

кращу сторону. Тому під час вивчення курсу ЯДС на уроках природничої освітньої галузі, ми можемо стверджувати, що усі учнів позитивно відносяться до природи, їм цікаво слухати історії, які стосуються природничих явищ, тих процесів, які пов'язані з життям та діяльністю людей. Учні четвертокласники мають високий рівень засвоєння знань про рослини, тварин, екологічні зв'язки.

Проведена експериментальна робота підтверджує, що для формування емоційно-ціннісного ставлення в учнів початкових класів необхідне поєднання теоретичних знань з практичним досвідом, а також емоційним залученням. Саме такий підхід забезпечує не просто запам'ятовування інформації, а й виховання свідомого та відповідального громадянина.

Учні початкових класів мають високий потенціал до формування емоційно-ціннісного ставлення. Молодші школярі дуже сприйнятливі до нових знань та емоційних переживань. Вони здатні не лише отримувати інформацію, а й глибоко її переживати, що є основою для формування стійких цінностей.

Найефективніше засвоюють знання через практичну діяльність. Експерименти, спостереження та безпосередня участь у природоохоронних акціях (наприклад, посадка дерев, догляд за рослинами, сортування сміття) перетворюють абстрактні поняття на особистий досвід. Такий підхід не тільки закріплює знання, а й формує відчуття особистої відповідальності та причетності.

Потребують емоційного та особистісного залучення. Формування цінностей не може бути винятково когнітивним процесом. Для досягнення стійкого результату необхідне створення емоційно-сприятливого середовища, де діти відчують радість, цікавість та емпатію. Саме ці емоції стають рушійною силою для формування дбайливого та відповідального ставлення до навколишнього середовища.

Висновки

На основі аналізу психолого-педагогічної та методичної літератури з досліджуваної проблеми можемо зробити наступні висновки:

Дослідження сутності та особливостей формування емоційно-ціннісного ставлення до навколишнього середовища учнів початкової школи прослідковується у наукових та методичних аспектах. Проблема є наскрізною у сучасній початковій школі та вивчається на уроках курсу «Я досліджую світ» під час вивчення природничої освітньої галузі.

Психологічними особливостями учнів початкової школи у формуванні емоційно-ціннісного ставлення до навколишнього середовища є когнітивні та емоційні зміни, завдяки яким учні стають більш здатними до усвідомлення себе як частини природи та до формування відповідального ставлення до неї.

Основними психологічними особливостями учнів початкової школи, які впливають на цей процес є: емоційна чутливість та емпатія: діти цього віку дуже чутливі до переживань інших живих істот. Завдяки розвитку емпатії, вони можуть відчувати співчуття до тварин, розуміти необхідність збереження рослин, що є важливою основою для формування екологічно відповідальної поведінки. Конкретно-образне мислення: молодші школярі мислять конкретними образами, тому абстрактні поняття, як-от «екологія» чи «глобальне потепління», краще сприймаються через наочні приклади, ігри, спостереження, проєктну діяльність, які ми використовували на уроках курсу ЯДС. Наприклад, замість простої розповіді про забруднення, ефективнішим методом була екскурсія в парк, де учні побачили як виглядає засмічене місце в парку, а потім разом прибрали його. Активна взаємодія з навколишнім світом: діти прагнуть діяти, досліджувати, торкатися, експериментувати. Саме практична діяльність, як-от догляд за рослинами, годування птахів чи сортування сміття, перетворює знання на досвід, а досвід - на особистісну цінність.

Розвиток самосвідомості та ідентичності: на цьому етапі учні починають усвідомлювати свою роль у світі. Вони можуть ідентифікувати себе як «захисників природи» або «друзів тварин». Ця позитивна ідентифікація мотивує їх до екологічної поведінки, що ми і побачили під час проведення уроків.

Навколишнє середовище має величезний виховний потенціал у формуванні цінностей учнів початкової школи. Воно виступає не просто як фон для навчання, а як повноцінний виховний чинник. Пряма взаємодія з природою, історичними та культурними об'єктами, а також соціальним середовищем, сприяє формуванню у дітей ключових цінностей: Формування екологічної свідомості, цінність природи, розвиток естетичних цінностей, розвиток естетичного смаку та творчої уяви, що є важливим компонентом гармонійної особистості. Формування соціальних цінностей, вчить дітей ввічливості, повазі до інших та дотримання соціальних норм, це сприяє їхній успішній соціалізації. Використання виховного потенціалу навколишнього середовища потребує системного та цілеспрямованого підходу з боку педагогів та батьків. Це дозволяє зробити процес формування цінностей більш природним, ефективним та глибоким.

Ефективне формування емоційно-ціннісного ставлення до навколишнього середовища в учнів початкової школи залежить від кількох ключових педагогічних умов. Ці умови створюють сприятливе середовище для розвитку у дітей не лише знань про природу, а й глибокого, особистісного ставлення до неї. Це перш за все: інтеграція екологічної освіти у навчально-виховний процес; організація практичної природоохоронної діяльності; створення емоційно-сприятливого середовища; формування цінностей неможливе без позитивних емоцій. особистий приклад педагога та батьків.

Таким чином, ефективність формування емоційно-ціннісного ставлення до навколишнього середовища залежить від комплексу

педагогічних умов, що поєднують інтелектуальне, емоційне та практичне виховання, а також базуються на особистісному прикладі дорослих.

Формування емоційно-ціннісного ставлення до навколишнього середовища є ключовою метою на уроках курсу «Я досліджую світ». Цей курс створює унікальну можливість не лише для засвоєння наукових знань, а й для виховання почуття відповідальності, емпатії та любові до природи.

Курс «Я досліджую світ» завдяки своїй інтегрованій природі дозволяє розглядати екологічні питання у взаємозв'язку з іншими галузями знань. Наприклад, вивчення математики через підрахунок кількості сміття, що збирається під час екологічної акції, або розвиток мовлення через написання творів про збереження природи.

Уроки, побудовані на дослідницьких та проектних методах, є найбільш ефективними. Учні не просто слухають, а активно діють: проводять дослідження з водою, вивчають ґрунт, вирощують рослини. На уроках курсу ЯДС в учнів формуються позитивні емоції - захоплення, здивування, радість - сприяють формуванню міцного зв'язку з природою. Ігри, екскурсії, спостереження за тваринами та рослинами допомагають дитині відчути себе частиною природного світу.

Таким чином, курс «Я досліджую світ» має потужний потенціал для формування емоційно-ціннісного ставлення до навколишнього середовища. Він дозволяє поєднати когнітивний, емоційний та практичний аспекти виховання, що є необхідною умовою для формування відповідального громадянина.

Під час організації експериментальної роботи з учням 4-А класу, щодо формування емоційно-ціннісного ставлення учнів до навколишнього середовища можемо з впевненістю стверджувати, що учні початкової школи Мають високий потенціал до формування емоційно-ціннісного ставлення, найефективніше засвоюють знання через практичну діяльність. Такий підхід не тільки закріплює знання, а й формує відчуття особистої відповідальності та причетності. Потребують емоційного та особистісного залучення до

практичної діяльності. Для досягнення стійкого результату необхідне створення емоційно-сприятливого середовища, де діти відчують радість, цікавість та емпатію. Саме ці емоції стають рушійною силою для формування дбайливого та відповідального ставлення до навколишнього середовища.

Список використаної літератури

1. Ігнатенко П.Р. Співвідношення національних і загальнолюдських цінностей у вихованні. Цінності освіти і виховання. За заг. ред. О.В.Сухомлинської. К., 2007. С. 47-49.
2. Бех І.Д. Цінності як ядро особистості. Цінності освіти і виховання: науково-методичний збірник. Київ: 1997. С. 8–11.2.
3. Виховання на цінностях – як один з ключових компонентів формування Нової української школи: від теорії до практики. URL: <https://naurok.com.ua/prezentaciya-na-temu-vihovannya-na-cinnostyah-yak-odin-z-klyuchovih-komponentiv-formuvannya-novo-ukra-nsko-shkoli-vid-teori-do-praktiki-219043.html>
4. Вишевський О.І. Теоретичні основи сучасної української педагогіки. Дрогобич : Коло. 2006. 608 с.
5. Гільберх Т., Тарнавська С., Павич Н. Я досліджую світ. Підручник для 4 класу загальної середньої освіти у 2-х частинах. К.: Генеза. 2021. 160 с.
6. Державний стандарт початкової освіти (2018), <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text>
7. Діра Н. Методологічні підходи до виховання ціннісного ставлення до живої природи учнів середнього шкільного віку. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2020. № 8. С. 362-368
8. Енциклопедія освіти. Акад. пед. наук України; головний ред. В.Г. Кремень. К.: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
9. Єрмакова С.С. Формування професійно-педагогічних цінностей у майбутніх учителів початкових класів: дис. канд. пед. наук : 13.00.04. Одеса: 2003. 266 с.
10. Закон України «Про освіту» (2017) // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

11. Коваленко Є.І. Історія зарубіжної педагогіки: хрестоматія: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. К.: Центр Навчальної літератури, 2006. 626 с.

12. Кононенко О. І. Емоційно-оцінне ставлення особистості до себе як психологічний феномен. Вісн. Одес. нац. ун-ту. Серія: Психологія. 2012. Т. 17, вип. 5. С. 73–80.

13. Кононко О.Л Соціально-емоційний розвиток особистості (в дошкільному дитинстві) : *Хрестоматія з дитячої психології: навчально-методичний посібник*. Укл. Ю.О. Приходько, І.О. Лапченко, Кам'янець-Подільський. 2017. С. 237 - 241.

14. Концепція Нової української школи <https://mon.gov.ua/20serednya/nova.pdf>

15. Крошка О. І. Сучасна психологічна наука про життєво-ціннісні орієнтації молоді. *Дев'ята міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Сучасність, наука, час. Взаємодія та взаємовплив»* [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://intkonf.org/kroshka-oi-suchasna-psiologichna-nauka-pro-zhittevo-tsinnisni-orientatsiyimolodi/>

16. Левківська К. В. Ціннісні засади діяльності освітніх закладів : навчально-методичний посібник. Житомир: Вид-во ЖДУ, 2017. 136 с.

17. Легун О. М. Роль цінностей і ціннісних орієнтацій у розвитку особистості. *Проблеми загальної та педагогічної психології : зб. наук. пр. Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка НАПНУ / за ред. С. Д. Максименка. Т. XII, ч. 4. К., 2010. С. 241-248.*

18. Максименко С. Д. Загальна психологія : підручник. К.: Нова книга, 2001. 434 с.

19. Назаренко Л. М., Антюшина О. М. Ціннісні орієнтири «нової школи»: у вимірі наукової позиції Є. П. Голобородько. *Таврійський вісник освіти*. 2017. № 1 (57). С. 30-33.

20. Нова українська школа – це школа для життя у XXI столітті
Електронний ресурс. Режим доступу: <https://hromadske.ua/posts/nova->

[ukrainska-shkola-tse-shkola-dlia-zhyttia-u-xxi-stolitti-interviu-z-ministrom-osvity-i-nauky-ukrainy](https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf)].

21. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>

22. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / Під заг. ред. Н. М. Бібік. К.: ТОВ Видавничий дім «Плянди», 2017. 206 с. С.12-15

23. Осипчук О.П., Поліщук О.П. Моральне виховання як важлива складова становлення особистості молодших школярів. *Нова педагогічна думка*. 2016. № 3 (87). С. 88-90.

24. Підкасистий П. І. Педагогіка : навч. посіб. для студ. пед. вузів і пед. коледжів. 1998. 640 с.

25. Програма «Нова українська школа» у поступі до цінностей. URL: <https://ipv.org.ua/prohrama-nova-ukrainska-shkola/>

26. Реус В.О. Формування емоційно-ціннісного ставлення до природного довкілля у старших дошкільників : навчальний посібник. Чернігів, 2016. 64 с.

27. Савченко О. Я. Виховний потенціал початкової освіти : [посіб. для вчителів і методистів почат. навч.]. Вид. 2-ге, доп. і перероб. К.: [Видав. Богданова А. М.]. 2009. 225 с.

28. Савчин М., Василенко Л. Вікова психологія. Навчальний посібник. К.: Академвидав. 20025. 360 с.

29. Світлична С. Поняття ціннісного ставлення до себе у сучасних психолого-педагогічних дослідженнях. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. Зб. наук, праць. Вип. 10. Т. 1. Кам'янець-Подільський: ПП Зволейко Д.Г., 2007. С. 17-26

30. Скотний В. Г. Філософія: історичний і систематичний курс / В. Г. Скотний. К. : Знання України, 2005. 576 с.

31. Сопівник Р.В., Дубровська Л. О., Дубровський В. Л. Система дидактичних ігор як засіб ефективності навчально-виховного процесу у сучасній початковій школі. *Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]. Психолого-педагогічні науки.* 2016. № 4. С. 111-114.
32. Сухомлинський В. О. Як любити дітей. Вибрані тв. В 5- ти т. К. : Рад.школа, 1977. Т. 5. Статті. С. 292–308.
33. Сухомлинська О. В. Духовно-моральне виховання дітей та молоді: загальні тенденції й індивідуальний пошук. Київ, 2006. 43 с.
34. Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти 1-2, 3-4 класи. К.: ТД «ОСВІТА-ЦЕНТР+», 2018. 240 с.
35. Третьяк О. П. Виховання ціннісного ставлення до людини у молодших школярів. Частина 1. Х. : Вид. група «Основа». 2013. 159 с.
36. Ушинський К. Д. Вибрані педагогічні твори. К. : Радянська школа, 1949. 213 с.
37. Ціннісні орієнтири сучасної української школи. <https://mon.gov.ua/storage/app/media/Serpneva%20conferentcia/2019/Presentation-Roman-Stesichin.pdf>
38. Цінності в школі – від глухої оборони до навігації в незвіданому // <https://nus.org.ua/view/tsinnosti-v-shkoli-vid-gluhoji-oborony-do-navigatsiyi-v-nezvidanomuu/>
39. Я досліджую світ : підруч. для 4 кл. закл. загал. серед. освіти. У 2 ч. Ч. 1 / І. Жаркова, Л. Мечник, Л. Роговська. Тернопіль : Підручники і посібники, 2021. 144 с.